

היי לא?

דיד נחום גולדראו

רסיביים והציונים הכלליים. איש השלום ואיש האקטיביזם לקו שניהם באותה מחלה עצמה.

האיש מכיס פאלוג'ה

לפעמים היה נדמה כי איש השנה, המכרע את גורלו של האדם הישראלי, אינו כלל מנהיג מקומי, אלא איש מן החוף. מדינת ישראל דמתה לעתים לספינה המטולדת על גלי הסערה המרחבית. האיש שסימל סערה זו יותר מכל אדם אחר היה גמאל עבד-אל-נאסר.

המצרי הצעיר, שהשקפת-עולמו חושלה בכיס פאלוג'ה, תחת מהלומות צבא-ההגנה, גרם למאורע העיקרי במרחב בשנת תשי"ד: חתימת ההסכם לנינוי תעלת סואץ. הסכם זה שינה באופן מכריע לרעה, את עמדת ישראל בעולם: הוא הפקיר בסיס גבאי עצום לידי המצרים, הוא סלל את הדרך לנינוי מצריים ושאר מדינות ערב.

אולם נאסר, צניג הדור של לוחמי החזית, דיבר על סיבוב שני פחות מכל מנהיג ערבי אחר. מנהיגים רבים בישראל האמינו שישנה אפסרות למצוא עמו בסיס להסכם ישראלי-ערבי אמיתי.

לכאן או לכאן, בידי עבד-אל-נאסר האפסרות לשנות את מפת המרחב. יתכן כי בשנת תשי"ד כבר השפיע, לטובה או לרעה, על גורל האזרח הישראלי יותר מכל אדם אחר. יתכן והוא היה באמת איש השנה האמיתי של תשי"ד. אולם בסוף תשי"ד טרם היה דבר זה ברור.

בשכילים אפלים

האיש שעשה יותר למען המדינה מכל אדם אחר, ושהוזכר פחות מכל אדם אחר, היה צעיר לובש מדים, בעל אלפי טרצופים. היה זה החייל הקרבי האלמוני של תשי"ד. האיש עסק בסוג חדש של מלחמה, עקשנית ומסוכנת, מבלי לקצור את קציר התפארת של אחיו בימי תש"ח. האיש שלא חרר לחדשות העתונות, אלא בדרכי עקשיות, בעצם נוכחותו איפשר הוא את כל שאר פעולות המדינה משך השנה. ולא היה יוב בשנה בו היה בטוח כי לא ייקרא לקרבן העליון למחרת.

אולם בשנת תשי"ד לא באה קריאה זו. הייתה זאת הבשורה הטובה ביותר של השנה: החייל הקרבי העברי לא נקרא להיות לאיש השנה של תשי"ד.

החייל הקרבי העברי

משה שרת הוכיח כי במצב כזה הוא יכול לנהל את הממשלה. בשיקולי-הדעת, בניצוץ החלק, הוא אף עלה על בני-גוריון.

לו יכול היה שרת להעמיד את כשרונותיו לרשות תכנית פוליטית גדולה — לו באמת היה פותח פרק חדש בתולדות ישראל — יכול היה להיות לאיש השנה של תשי"ד. אולם שרת לא עשה זאת.

האמת הפשוטה הייתה כי בשנת תשי"ד לא הייתה לישראל הנהגה לאומית. לא הייתה לה ממשלה ההולכת לפני המתנה, המתעלה למתח מוסרי גבוה חדש, המתווה קווים, קוראת לקרבות ומלהיבה את המוני נים. במקומה פעלה הנהגה לאומית, לא טובה יותר ולא רעה יותר מכל הנהגה שקדמה לה.

כיושב-ראש של הנהגה הצליח משה שרת. ממשלתו הייתה מורכבת ברוב מכריע מאנשי שים חסרי כל קו פוליטי, או אפילו התעניינות פוליטית בולטת. מלבד שרת עצמו, לבון וגולדה מאירסון, הייתה זאת כמעט ממשלה בלתי-פוליטית. היא ניהלה את עסקי המדינה בנאמנות, כשם שמועצת

פנחס לבון

מנהלים מנהלת את עסקיה של חברת-ענק. היא לא הנהיגה את העם.

שלום ואקטיביזם - כרוז

למשך זמן מה היה נדמה כי איש אחד יציל מצב זה כדי לתפוס את ההגה הנוטש. פנחס לבון הצליח לגבש לעצמו עמדה עצמאית בממשלה, לתבוע לעצמו מקום של מועמד להנהגת האוטונומיה האקטיביסטית — כל אותו מתנה מפוזר ומגוון שסבר כי אפשר לתת קו ברור למדינה על-ידי נקיטת קו תוקפני, תוך התבססות על הכוח העצמי.

אולם מן הרגע הראשון נתקל לבון באבן גנף רצינית: אנשים רבים מדי לא האמינו שהוא המנהיג למחנה כנה. היו שתשבו אותו לאדם צניני, לטכסיסן מובהק שאינו מגיע לדרגתו של מדינאי; היו שזכרו את עברו כאיש-ההבלגה וכאנטי-אקטיביסט קיצוני. אפילו בין ידידיו היו רבים שאמנם האמינו כי דרכו החדשה כנה, אלא שבשעת מבחן אמיתית יתגלה טבעו המתון של איש הפועל-הצעיר, שאינו מסוגל להעזיז ולסכן.

כשהתפוצצה שערוריית ביקור הרמטכ"ל בארצות-הברית היה נדמה כי דעה אחרונה זו נכונה. שר-הבטחון, הממונה על הרמטכ"ל, לא קרא לו להסתייג את ביקורו ולחזור מיד לישראל. הוא התמקד את הדיומנות הבלתי-חוזרת להוכיח כי מנהיג חדש ממונה על עניני הבטחון של ישראל. לבון לא היה איש השנה של תשי"ד.

לא שונה היה גורלו של האיש שתבע לעצמו את הנהגת המחנה היריב. נחזב גולדמן הופיע על במת המדינה, כשבדידו תכנית חדשה ונועזת, תכנית שהוכיחה כי יש בו ניצוץ של מדינאי אמיתי אשר מבטו חובק דורות ומבחין בין התוך ההי של בעית הקיום הלאומי לבין קליפתה החיצונית.

אולם גולדמן עצמו לא הוכיח עדיין את זכותו האישית לכתר המדינאי. הוא לא עשה את הדבר המובן מאלי: לבוא מיד לישראל ולהשתכן בה. במקום זה נהג כאיש-עסקים זהיר, חיכנן את בואו שלבים-שלים.

גם בפעולתו הפוליטית העדיף גולדמן את העטי-הנובוע של הטכסיסן על הסכין המנתח של המדינאי. פלישתו הגדולה לזירה הישראלית נתקלה בסבך של טכסיסים מפלגתיים. נקברה בשטח ההפקר בניו-המורג

מתפקידו כראש ממשלת ישראל ושר בטחון, הקים לו צירוף שבדי בשדה-בוקר הכבודה והחל רועה את הצאן. זאת הייתה יכולה להיות גיטסה גדולה, כמו פטר הנזיר, שעורר את עמי אירופה למסע-הצלב הגדול, יכול היה להוציא את ההמונים משאננותם, להובילם מארץ זבת חלב ודבש אל המדבר, כשם שמשוה בן-עמרם הובילם מן המדבר לארץ זבת חלב ודבש.

אולם משום מה לא הצליח המסע. ההמור נים לא התעוררו, מעשהו הגדול של בן-גוריון נראה ספק טכסיס פוליטי, ספק תעלול של איש הנוטה למעשים יוצאי-דופן.

כך השיג בן-גוריון את ההיפך ממה שביקש להשיג. הוא התרחק ממרכז הבמה הפוליטית, הוכיח שבהעדרו אין המצב שונה משהיה בנוכחותו. יורשים תללו מתקוטטים על הירושה, מתרגלים לאחריות החדשה. במקום לדמות לנפוליאון באי אלבה, החל בן-גוריון דומה יותר ויותר לנפוליאון באיי סאנט-הלנה, והוא הרגיש שהגיע השעה לחזור לפאריס. והוא הכין את הפלישה. בן-גוריון נשאר עדיין האדם הפופולרי ביותר בישראל, והדמות החזקה ביותר באופק הפוליטי. אולם המסע הגדול אל המדבר נחל כשלון חרוץ. הוא לא היה איש-השנה של תשי"ד.

הנהלה במקום הנהגה

האיש שראג לכך יותר מכל אדם אחר היה משה שרת.

הרבה אנשים חשבו כי אחת ממטרותיו העיקריות של דוד בן-גוריון במסעו דרומה

בי. גיי.

הייתה להראות כי לא יתכן בלעדיו. משה שרת, האיש שנבחר לתפקידו בניגוד חותך לרצונו של בי. גיי, הוכיח שאפשר, גם אפשר.

משה שרת הוא, בדרכו שלו, תקיף וקיצוני לא פחות מאשר בן-גוריון. אמנם, במאי 1948 ביקש לרחות את הקמת המדינה, בניגוד לדעת בן-גוריון, אולם בהזדמנות אחרת בימי המערכה באבר-עגיליה, היה זה הוא שקיבל את דעתו של יגאל אלון לפרוץ מאל-עריש צפונה, בעוד שבן-גוריון הבטיח לאמריקאים לסגת ללא תנאי מאדמת סיני.

ההבדל הגדול בין שני האישים הוא שלבן-גוריון ישנה אינטואיציה הקופצת לפעמים אל הא-ניודע והמאפשרת לו להחליט במהירות החלטות גורליות. זוהי תכונה יקרה בימי חירום, החסרה לחלוטין למשה שרת. היא השיגה הישגים גדולים כשנכפתה מלחמת-העצמאות על הישוב. אולם אין ערך לתכונה זו בהיעדר תכנית מדינית גדולה ורבת-מעוף, במלחמה או לשלום. במצב של "יציבות" מדומה, של עמידה על המקום, אין הבדל גדול בין בן-גוריון ושרת. להפך, שרת המתון והשקט נראה במצב כזה נוח יותר.

למראית-עין, הייתה זאת שנה של יציבות לישראל. מרן ועד אילת זרעו הזורעים, חרשו החורשים, בנו הבונים. לחובבי סטאטיסטיקה, הייתה זאת שנה של מספרים מרהיבי-עין. כך וכך מיליון דונם נורעו, כך וכך מטרים מעוקבים של מים נשפכו על השדות הצמאים, כך וכך בתים חדשים הוקמו.

זאת הייתה התמונה מתחת לזכוכית המגן דלת: עוד דונם, עוד בית. אולם אי-אפשר היה להסתכל בישראל תחת הזכוכית המגן דלת בלבד. היה צורך להתרחק כמה צעדים מן התמונה, לראות את הנוף העולמי כולו, כדי לראות נכונה את מצבה של המדינה. ומרחוק, לא הייתה זו תמונה שכולה שמחה.

הניחולי-לנפשיו

כי ישראל הייתה במצב בו המילה "יציבות" כמוה כקללה. כספורטאי במרוץ של אלופים, לא יכלה לעמוד במקום. לא זו היה לה לנוע קדימה, לא די היה לה גם לרוץ ריצה קלה. כדי לשמור על מקומה בשרשרת האלופים, היה עליה לדהור בכל כוחה, תוך אימוץ השרירי האחרון, תוך ניצול כל טיפה של אורג בריאותיה. ישראל לא עשתה זאת.

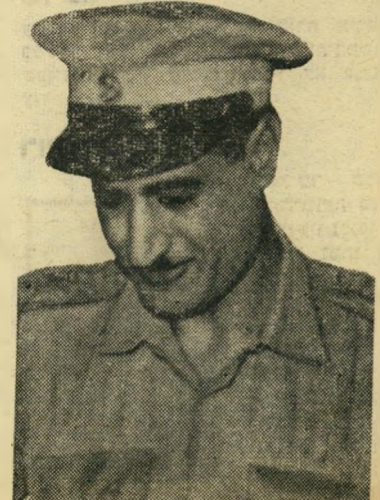
היא דמתה למטפס על צוק תלול, שהגיע למחצית דרכו, החליט לנוח למשך הלילה. אולם בחומה החלקה של הצוק לא היה מקום לנוח. לבנות בית, אפילו להקים אוהל: זה המטפס היה תלוי על בלימה, כשי ידיו אוחזות באבן בולטת. לו התעייפה זרועו והרפתה מן הסלע, היה גופל למטה ומתנפץ בתחתית. רק התנועה המתמדת כלפי מעלה יכלה להבטיח את בטחונו. תנועה זו לא הייתה רק צורך הנצחון. היא הייתה צורך עצם קיומו.

במצבו של מטפס זה ביקשה ישראל להתנהג כבעל-בית שהגיע אל המנוחה ואל הנחלה. מצב רוח של לא-איכפתיות עליון השתלט עליה. אופייני היה כי עתונה הירי שוב ביותר הפך דובר קבע לתורו של "הניחולי-לנפשיו", מתנגד לכל רעיון של פיתוח העלול לגרום לאי-נוחיות, לכל עליה שאינה מתגלגלת על דולארים. אין ספק שהעתון בחר בנימה הפופולרית ביותר.

לו קם אדם והצליח, במטה-הקסמים, לשי בור מצב-רוחו זה, לחצוב להבות בסלע האדשות, היה הוא איש-השנה. לו קם איש והציב אידיאלים חדשים לפני הנוער, לעורר את הלב הצמא להתפרצות חדשה של הקרבה עצמית והתמסרות, הייתה השנה הופכת לשנה שלו.

הכשלון הגדול

לפחות איש אחד בישראל ידע זאת. בראשית השנה קם דוד בן-גוריון, התפטר

גמאל עבד-אל-נאסר